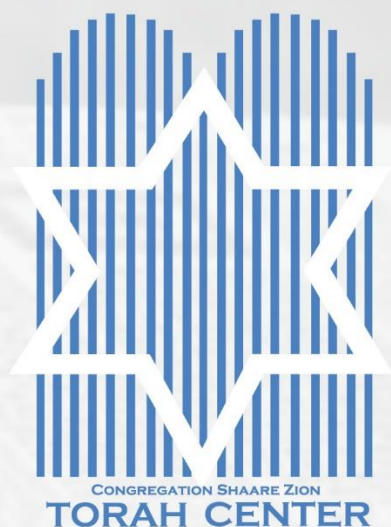




The Fast of 17th Tammuz

רפואה שלמה חיים רפאל בן פרידא

Sunday is the fast of Shiva' Asar BiTammuz. The Mishna said that there were five bad things that happened on this day. On this day, Moshe Rabenu broke the Tablets when Israel made the Golden Calf. And on this day, the Romans succeeded to break down the walls and enter Jerusalem.

ובמצוק : ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים
אירעו בו. נשתברו הלוחות. ובטל התמיד מבית
ראשון והובקעה ירושלים בחורבן שני. ושרף
אפוסטמוס הרשע את התורה. והעמיד צלם בהיכל :

The day of Shiva' Asar Be'Tammuz (the 17th day in the month of Tammuz) is observed as a fast day to commemorate five calamities that befell the Jewish people on this day: 1) Just several months after the Exodus from Egypt, Beneh Yisrael worshipped the golden calf on Shiva' Asar Be'Tammuz; 2) Toward the end of the First Temple era, it was on this day when the daily Tamid offering was discontinued; 3) Just before the destruction of the Second Temple, the wall of Jerusalem was breached by the Roman legions on the 17th of Tammuz; 4) An enemy named Apostomus publicly burned a Sefer Torah; 5) A statue was brought into the Bet Hamikdash. Other calamities occurred on this day, as well.

when **there is no peace**, they are days of **fasting**. In a time when there is no peace, why are messengers not sent out also for the fourth and tenth months, so that people can know when to observe the fasts?

Pushed off fasts:

מגן אברהם נ"י קמז

אורח חיים תקנ הלכות תשעה באב

מ"ז מגן דוד

(א) שו"ת אברהם ברחיצה. קשה לי ממש"ס פ"ק דמגילה דף ה' רבי רמון בקרונה על יסודי מ"ז כחמח וכתבו הה"ר ווא"ס מאי איריא לרמון אפי' לאכול נמי מותר כדמיא אין שמד ואין שלום רע לא מתענין ו"ל כיון דכבר קבלוהו אטוהיט על עמלם מתחמח גם הם קבלוהו עכ"ל ולפי מ"ס כח דאין איסור רמיזה נד' נזומה מאי רמחא דר' מ"ז כחמח ווא"ל דה"ר דמתעשה דר' אנו לומדים היסור רמיזה ואין איסור אלא באכילה א"כ (י) מאי מקשי' הה"ר הא לאכול נמי שרי אם רעו דלמא באמת לא רעו לטעם התענית אלא באמת התענו כדיון ורמון בדיון ו"ל ע"פ מ"ס מ"ז כ"י בשם הרמב"ן דטלוהו ד' נזומה גורו עליהם תחלה כל השומרות אלא דהאדינא כיון דנהגו להתענות טען ולא נהגו בחומרות הללו משמע דמעיקרא קר רעו להתענות בלבד אבל לא רעו לנהוג טאמן חומרות וכיון דהני ברעו תלי הכשרות בידם אכל מעיקר התקנה ודאי אסורים בטען עכ"ל ומ"ס נחמא ה"א דר' דהעולם היו

ומיניקות שמטענות הרבה אין להתענות (מנחה מייסוד והסגיד פ"ה). ואפי' אין מתענות אינן מפייסות להתענות, אלא ב שנהגו (ה) להתמיר. ודוקא נג' נזומה, אבל מהשעה באב מפייסות להשלים (כדלקמן סימן תקנא סוף פ"ה):

ב יצומות הללו חוץ מתשעה באב

(א) ג (ב) ג (ג) מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וחשיטת המטה, ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום:

ג ד (ג) יכל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת ברחיצה ונעילת המטה: הנה ואם זה חל (ד) וכן נערכה, ו קורין בשבת ומנחה וסוף (כ"ה). ואם יש חופה ביום התענית נערכה, טענין להספול מנחה ונקרות וסוף ואחר כך עושין (ה) החופה (ועין לעיל סימן רמז סוף ד אם משלימין התענית):

הנזיר יכולים לעמוד טה [ר"ן] ולכן (י) בעל נפש יתמיר ככולן כמו נע"כ חוץ מחלילת מנעל שלא יהא כחוסא ואיטולא [שליה] ומ"מ מלי טבילה לא יפרוש מאשמו: ד כ"ד די צומות, לאו דוקא דלעולם אין י נעכה כשבת. כמ"ס סימן (י) חכ"ח פ"ב: ד חזיו בע"ש. נ"ע דהא (י) א"א לחול בע"ש אלא י נעכה: ו קורין וכו', וסרי"י כתב דאין קורין במנחה וכו"ה במשנה פ"ד דתענית שאנשי מעמד לא היו קורין במנחה בע"ש מפני כבוד שבת וז"ל דהאדינא הכל מביטין מבע"י ולכן קורין פמ"ס (י) סימן מ"ז ב"א א"א ידיו במנחה [אסדרה] כ"י ד"מ חופה בתענית (א) אסור התקן לשחות מטעם של כרכה מבעוד יום וטענין לחיטוקות (י) עין סימן תקס"ב פ"ב:

באר המגיד
ב ספסות סוף חק דתענית וסוף חק: ג חמח
מגלה ה' וספסות רבי"ג, וק סג' חמח סוף ח חמח
ספסות:

הלכות תשעה באב - סימן תקנ

פוסקים ב חמח
בסוף חק דתענית
וה"ה פוסקים

ב יצומות הללו חוץ מתשעה באב

מ"ז מגן דוד

(א) שו"ת אברהם ברחיצה. קשה לי ממש"ס פ"ק דמגילה דף ה' רבי רמון בקרונה על יסודי מ"ז כחמח וכתבו הה"ר ווא"ס מאי איריא לרמון אפי' לאכול נמי מותר כדמיא אין שמד ואין שלום רע לא מתענין ו"ל כיון דכבר קבלוהו אטוהיט על עמלם מתחמח גם הם קבלוהו עכ"ל ולפי מ"ס כח דאין איסור רמיזה נד' נזומה מאי רמחא דר' מ"ז כחמח ווא"ל דה"ר דמתעשה דר' אנו לומדים היסור רמיזה ואין איסור אלא באכילה א"כ (י) מאי מקשי' הה"ר הא לאכול נמי שרי אם רעו דלמא באמת לא רעו לטעם התענית אלא באמת התענו כדיון ורמון בדיון ו"ל ע"פ מ"ס מ"ז כ"י בשם הרמב"ן דטלוהו ד' נזומה גורו עליהם תחלה כל השומרות אלא דהאדינא כיון דנהגו להתענות טען ולא נהגו בחומרות הללו משמע דמעיקרא קר רעו להתענות בלבד אבל לא רעו לנהוג טאמן חומרות וכיון דהני ברעו תלי הכשרות בידם אכל מעיקר התקנה ודאי אסורים בטען עכ"ל ומ"ס נחמא ה"א דר' דהעולם היו

ומיניקות שמטענות הרבה אין להתענות (מנחה מייסוד והסגיד פ"ה). ואפי' אין מתענות אינן מפייסות להתענות, אלא ב שנהגו (ה) להתמיר. ודוקא נג' נזומה, אבל מהשעה באב מפייסות להשלים (כדלקמן סימן תקנא סוף פ"ה):

ב יצומות הללו חוץ מתשעה באב

(א) ג (ב) ג (ג) מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל וחשיטת המטה, ואין צריך להפסיק בהם מבעוד יום:

ג ד (ג) יכל ארבעה צומות הללו אם חלו להיות בשבת ברחיצה ונעילת המטה: הנה ואם זה חל (ד) וכן נערכה, ו קורין בשבת ומנחה וסוף (כ"ה). ואם יש חופה ביום התענית נערכה, טענין להספול מנחה ונקרות וסוף ואחר כך עושין (ה) החופה (ועין לעיל סימן רמז סוף ד אם משלימין התענית):

הנזיר יכולים לעמוד טה [ר"ן] ולכן (י) בעל נפש יתמיר ככולן כמו נע"כ חוץ מחלילת מנעל שלא יהא כחוסא ואיטולא [שליה] ומ"מ מלי טבילה לא יפרוש מאשמו: ד כ"ד די צומות, לאו דוקא דלעולם אין י נעכה כשבת. כמ"ס סימן (י) חכ"ח פ"ב: ד חזיו בע"ש. נ"ע דהא (י) א"א לחול בע"ש אלא י נעכה: ו קורין וכו', וסרי"י כתב דאין קורין במנחה וכו"ה במשנה פ"ד דתענית שאנשי מעמד לא היו קורין במנחה בע"ש מפני כבוד שבת וז"ל דהאדינא הכל מביטין מבע"י ולכן קורין פמ"ס (י) סימן מ"ז ב"א א"א ידיו במנחה [אסדרה] כ"י ד"מ חופה בתענית (א) אסור התקן לשחות מטעם של כרכה מבעוד יום וטענין לחיטוקות (י) עין סימן תקס"ב פ"ב:

באר המגיד
ב ספסות סוף חק דתענית וסוף חק: ג חמח
מגלה ה' וספסות רבי"ג, וק סג' חמח סוף ח חמח
ספסות:

The Gemara in Masechet Ta'anit establishes the rule of "En Ta'anit Sibur Be'Babel." This means that when the Sages in Babylonia established fast days, they did not treat them with the same severity as Yom Kippur and Tisha B'Ab. Thus, it is permissible to wash, bathe and wear leather shoes on Shiba Asar Ba'Tammuz. Furthermore, the fast begins in the morning, and not at sundown the previous evening. The Halachic authorities address the question of whether or not the restrictions of "Ben Ha'mesarim" – the three-week period between Shiba Asar Be'Tammuz and Tisha B'Ab – apply on the night before Shiba Asar Be'Tammuz. The period of the Three Weeks is a time when many calamities befell the Jewish nation, in commemoration of which we observe a number of prohibitions.

נחלקו רבותינו הראשונים אם מותר לרחוץ כל גופו במים חמים בתענית שבעה עשר בתמוז, ורבינו הטור פסק שלא נאסרה רחיצה אלא בתשעה באב וביום הכפורים, אבל בשאר תעניות לא. וכתב מרן הבית יוסף שכן המנהג פשוט להתיר רחיצה בשאר תעניות. והמחמיר שלא לרחוץ כל גופו במים חמים בתענית צבור, כגון שבעה עשר בתמוז, תבא עליו ברכה. ויש מהאשכנזים שמחמירים בזה מן הדין, מכיון שכך מנהגם לאסור רחיצה בכל ימי תענית צבור. אולם למנהג הספרדים כאמור, יש להקל בזה מעיקר הדין. (ואם חל יום התענית בערב שבת, דהיינו יום שישי, לכל הדעות יש להקל ברחצה מפני כבוד השבת)

ראוי להחמיר שלא לשטוף את הפה במים ביום התענית בבוקר בקומו משנתו, ומכל מקום מי שרגיל בכך, והדבר קשה לו ביותר שלא לשטוף את פיו בבוקר, יכול להקל בזה, ובלבד שיזהר שלא יכניס לפיו יותר משיעור רביעית מים בבת אחת (ושיעור רביעית הוא שמונים ואחת גרם). וכן יזהר שלא יבלע אפילו טיפת מים, אלא יפלוט מיד הכל

וכיוצא בזה בזמנינו למי שרגיל לנקות את השיניים בכל בוקר במשחת שיניים, והדבר קשה לו ביותר שלא לעשות כן ביום תענית צבור, וכן למי שיש לו ריח רע מפיו אם אינו מנקה את שיניו במשחת שיניים, שרשאי להקל לנקות את שיניו ביום התענית, על פי התנאים שהוזכרו, שלא יכניס לפיו יותר משיעור רביעית מים בבת אחת, ושיזהר לבל יבלע אפילו טיפת מים. וכל זה לענין שאר תעניות, אבל לענין תשעה באב יבואר אם ירצה ה' בזמנו

Question: Can one brush one's teeth on a fast day?

Answer: The Gemara (Berachos 14a) relates that there were *amoraim* who would taste some food while fasting. The *rishonim* debate whether this applies only to a private *ta'anis* or even a public one (See Tosafos; Rosh).

The Shulchan Aruch (OC 567:1) writes that one who's really hungry on the four minor fast days (i.e. not on Tisha B'av or Yom Kippur) may taste some food and spit it out. The Rema doesn't allow it on any *ta'anis*.

While the Shulchan Aruch (OC 567:3) forbids one to rinse one's mouth with a little water and spit it out on a (public) *ta'anis*, the Magen Avraham (OC 567:6) writes that this is only according to the Rema who forbids tasting food. The Shulchan Aruch would allow one to rinse with less than a *revi'is* of water (on a minor fast).

While the Kaf Hachaim (OC 567:13) forbids rinsing even with less than a *revi'is*, most *poskim* are more lenient, especially when one is uncomfortable. Thus, the Rema (Darchei Moshe OC 567:2), Elya Rabba (567:5) and Baer Heitev (567:5) relate that the Maharil used to rinse his mouth with water while being particular not to swallow any.

The Mishna Berura (567:11 quoting the Chayei Adam 132:20) writes that on one of the minor fasts one may rinse their mouth with water if they are uncomfortable and on Tisha B'av, one may only do so if they are suffering. One doing so should bend over the sink to ensure that they don't swallow any water. A healthy person cannot rinse one's mouth on Yom Kippur.

The *poskim* write that brushing one's teeth is the same as rinsing one's mouth (See Minchas Yitzchak 4:109).

R' Ovadia Yosef (Yalkut Yosef, Ta'anis, 13) writes that if one is uncomfortable not brushing one's teeth, one may do so, though ensure that one uses less than a *revi'is* of water and try not to swallow any.

The Aruch Hashulchan (OC 567:3) is more lenient still, allowing one to rinse (but not gargle) even with more than a *revi'is* of water.

In conclusion, one who wants to brush their teeth on a minor *ta'anis* may do so, though they should ensure that they don't swallow any water.

Do the Restrictions of the Three Weeks Apply on the Night Before Shiba Asar Be'Tammuz?

Rav Moshe Feinstein:

אגרות

או"ח - חלק א - סימן קסח

משה

אם רשאים לעשות נישואין באור לי"ז תמוז

בשאלתי מיידי הנאץ ר' מנחם פאלאק זצ"ל בשנת תשי"י שחל שבועה עשר בתמוז ביום א' אם יש לעשות נישואין בליל מוצאי ש"ק אור לי"ז בתמוז, והשבתי שלצורך יש להתיר. דלכאורה תלוי זה במחלוקת הראשונים אם התענית מתחיל בלילה האחרון ענגו באור התענית דלבעל המאור תענית דף י"א שאין אומרים משום שהתענית מתחיל מבע"ק. גם דיני בין המצרים אין מתחילין אלא מתבקר.

ויש לעי' ראה גדולה לדבריו מריש פסחים דאמר ראב"י לדידי אסכתא דקא פלגי רבנן בין יממא לליליא גבי תענית צבור. אלמא דהלילה לא

נחשב מהתענית כלל דאם הוא מהתענית רק שאיסור האכילה מתחיל מהבקר לא הוי זה פלגותא בין יממא לליליא אלא דדיני היום הוא רק להתענות ביום ולא בלילה והיה זה כתרבה דינים בכל יריט שיש שאינם אלא ביום ומימ נחשב גם הלילה בשם היום וכן באיסור אכילה דהוא רק ביום לא היה זה נחשב פלגותא מהלילה ולכן משמע כבעה"מ שהלילה לא נחשב כלל מהתענית. אבל ודאי אין בדינו להכריע בין הראשונים בשביל קושיא. מכל מקום לענין זה שמדינא לא היה לן לאסור כלל אלא שהוא מנהג בעלמא משום אבלות דרבים ולא מסמנא מלתא אפשר גם הרי"ף ורשב"י הסוברים

דהתענית מתחיל מבערב יודו שלענין זה הוא רק מהוסן שניכר שמתאבלין שהוא מהבקר שמתחילין להתענות. וגם לבד זה במנהג יש לילך אחר המיקל ולכן יש להתיר לצורך ובאופן זה שחל י"ז בתמוז ביום א' שהוא דבר שאינו מצוי לא שייך לחסוד איך נהגו דבדבר שלא מצוי לא שייך מנהג ולכן יש להקל.

אבל ביי"ז בתמוז שחל בש"ק ונדחה ליום א' פשוט לעי' שיש לאסור משום דדיני בין המצרים חלו עוד בשבת דיש מהם שנהגין גם בשבת.

משה פיינשטיין

Do these restrictions take effect on the morning of Shiba Asar Be'Tammuz, when the fast begins, or do they take effect already the previous night? The Hid"u (Rav Haim Yosef David Azulai, 1724-1806) addresses this question in his work of responsa Haim Sha'al, and he writes that one should begin observing the restrictions of the Three Weeks already on the night before Shiba Asar Be'Tammuz. Other authorities rule leniently in this regard, allowing haircutting and festivity on the night before Shiba Asar Be'Tammuz, and therefore those who are lenient have a basis on which to rely. Preferably, however, one should refrain from such activities already at the night of Shiba Asar Be'Tammuz, except in situations of a particular need. It should be noted that according to some authorities (including the Ramban and the Shela), the fast of Shiba Asar Be'Tammuz begins already the previous night. Of course, Halacha does not follow this opinion, but it nevertheless demonstrates that the night of Shiba Asar Be'Tammuz is considered the beginning of the Three Week period, and it is therefore proper to begin observing the restrictions of the Three Weeks already on this night. Specifically, these restrictions take effect at Set Hakochavim (nightfall) of the evening of Shiba Asar Be'Tammuz. Rav Yosef Shalom Elyashiv (contemporary) rules that since these restrictions are of Rabbinic (as opposed to Biblical) origin, they do not have to be observed during Ben Ha'shemashot on the evening of Shiba Asar Be'Tammuz. It is only at nightfall, when the stars become visible, that one must begin observing the restrictions of the Three Weeks. Summary: The restrictions of the Three Weeks begin at nightfall the evening before Shiba Asar Be'Tammuz. Even though the fast of Shiba Asar Be'Tammuz does not begin until morning, one should begin observing the laws of the Three Weeks already at nightfall the previous night, except in situations where it is necessary to delay these observances until morning.

תשובות

סימן תקנ - ארבע הצומות

פסקי

רחיצה וטבילה וחליכה לבדיקה וליום

ביום תענית

ו. סעי' ב', שו"ע: צומות הללו מותרים ברחיצה וסיכה ונעילת הסנדל ותשומ"ט, ובמ"ב (סק"ו) שבעל נפש יחמיר בכולם, אלא בל"ט יקיים עונתו וגם בנעילת הסנדל לא יחמיר. ובשעה"צ (סק"ט) בשם השל"ה שבעל נפש יחמיר גם¹⁸ בליל התענית. ובשם הפמ"ג מביא להתיר רחיצה בצונן או פניו ידיו ורגליו אף בחמין, וכשחל י' טבת בער"ש מותר אף רחיצה בחמין לכבוד שבת (מ"ב). וה"ה¹⁹ טבילה במקוה בבוקר לפני התפלה מותר ביום תענית אף בחמין, וכן כשחל ל"ט במרצאי התענית מותרת²⁰ החפיפה והרחיצה כרגיל מבעו"י ביום התענית.

והנה כביה"ל לקמן סי' תקנ"א סעי' ב' (ד"ה מ"ח) מביא בשם הפמ"ג "ואפשר דיש להחמיר ביי"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מ"ח אב עד התענית", ובהכרח לנו²¹ לומר שאין

כוונתו לפסוק כן להחמיר בכל ענין כי הרי כאן התיר הפמ"ג רחיצה בצונן בימי התענית ובט' הימים אסורה הרחיצה בצונן, אלא כוונתו לחומרא בעלמא במקום שיש אפשרות.

ולפי"ז יש²² להחמיר שלא לילך לבדיקה או לים בליל וביום הצום שאף כי הוא 'כרחיצה בצונן' מ"מ כיון שהוא לחענוג בעלמא יש להחמיר וכדברי הביה"ל הנ"ל בשם הפמ"ג, וכן כל כיוצא"ב, וכדלהלן אות ד' וח'. נישואין בליל התענית וביום, נגינה, ריקודין ומחולות ושאר ענינים של שמחה

ז. מ"ב סק"ו: ובעל נפש יחמיר בכולם כמו בט"ב. 'כמו בט"ב' לאו דווקא שהרי התיר בשעה"צ בשם הפמ"ג רחיצת פניו ידיו ורגליו ורחיצה בצונן, ולקמן סי' תקנ"ב סעי' ב' ביה"ל ד"ה מ"ח בשם הפמ"ג שבמקום שיש אפשרות יש להחמיר בימי הצומות כמו בט' הימים שבין

באר הגולה

הלכות תענית - סימן תקסח

סימן רצד קצ"ד ר (ה): ואם נזכר קדם ששקד רגליו, "אומר בלא תתימה" (ו) (לאחר (ג) תפלתו): **ג' י"ש**
אומרים שאין החריד אומר 'ענו' כי אם (ג) במנחה. (ח) שמוא יאחזנו בלמוס ונמצא שקרן
בתפלתו, אבל שליח-צבור אומר 'גם בתפלת (ד) שחרית * כשהוא מתפלל בקול רם, * שאי אפשר
שלא יתענו קצת מהקהל. "ובארבע צומות גם החריד אומר (ט) בכל תפלותיו, דאסלו יאחזנו בלמוס
ויאכל שוק שפיר למימר 'ענו ביום צום התענית הזה', בין שתקנו חקמים להתענות בו: הנה והנה
בכל הצומות שלא לאמר (ו) כי אם במנחה, מלבד שליח-צבור שאומר שחרית בשתתפלל בקול רם: **ד' ט"ז לומר**

משנה ברורה

קדם (ו) יהיה לרצון: **ג' (ח) שמוא יאחזנו בלמוס.** שיהיה צריך לאלל כדי להשיב נפשו. ועין בט"ו שכתב, דאם רוצה להתפלל בשחרית
'ענו' ולדלג תבות 'ביום צום תעניתו' הרשעה בידו, דאז אין חשש שמוא ימצא שקרן: (ט) בכל תפלותיו. ואפלו (ו) בתפלת ערבית שקדם
התענית, רעצם התענית (ס) כותלל מקצרב: (י) כי אם במנחה. ואפלו מתפלל מנחה גדולה יאמר 'ענו', דאסלו אם יאחזנו בלמוס לא יהיה
שקרן בתפלתו, דעל-קל-קדים התענה עד תצות [אחרונים]: **ה' (יא) ודבר ששקדשה הם.** ואין נאמר בשמות משקדשה: (יב) דרך קריאה.

שער הציצין

שלא דבר רגלי דרין: (ז) הנ"ל בשם בסרד ונתקטפת: (ס) דאף שכבר צומות רשאי לאלל בלילה ולא הציצוה להפסיק ממצרב. מכל קיסם שם
תענית מתחיל ממצרב, שאם ישן שוכ אינו רשאי לאלל [הנרא בשם הר"ן]: (ט) פרימגרים באשל-פנקס:

מב באר הגולה

הלכות תענית סימן תקסו

והקשו עליהם, והרא"ש ישב קשיהם, הלך למנהג הראשונים שומעין. ומיהו, היקא שגורים
תענית שלא לשום צורך 'אלא לשוב בתשובה. (יא) יש נוהגים לדנו בתענית-צבור לענין 'ענו' בין
'אזל' ל'רופא' וקריאת 'ויחל', (יב) *י"ש *נוהגים לדנו (ג) בתענית יחיד שאף שליח-צבור אינו
אומר 'ענו' אלא ב'שומע תפלה' ואין מוציאין ספרותורה: **ג' א"ן שליח-צבור אומר 'ענו' ברבקה**
(יג) בסני עצמה (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת (ד) (ז) (ט) עשרה שמתעניין, ואסלו אם יש בעיר
עשרה שמתעניין, בין שאין בבית-הכנסת עשרה שמתענים לא: **ד' נוהגים להרבות סליחות**

שער השוכה

לחיל סימן רח סכא רשאי יחלים לענו, ע"ש: (ז) עשרה עתים.
ועין במח"ב בשם ספרים ב'סכב' בהשקפה כ"י שישן זה אלא בח"ש ששקל
אפלו עליהם על כל צנה שליח' אבל הר צומות רעבני' עתה רוחו, אפלו
אין שם מתענים רק עשה או שבה ונשאר אדם משנים רגלי' שום חוליים,
יחלים לקצב ברבקה אנו וקרות ויהי או עין שם עתה מתענים בבחי' כח
ג"ס. ונראה דעכ"פ עשה או שבה עתה, ואם אין שם רק משקל אין להם
לומר מנו ולא יצאו סיה קלי דין עתה, דאז רב מתעניין, (נ) כ"ש עשה
ב'ג' למעני' דאסר ודאק ומעני' עתה ג"ס יחלים עתה ענו לענו וישן
ב'עשרה, או שם:

משנה ברורה

הוא אומם שאין מתענים, מה שאין בן בשאר גזרות תענית על מדינה
סוחרת, אז אין דוחין פרשת השבוע סכא 'ויחל', ונראה דהין תענית של ב'
סין גמ"ס: יש לקרות 'ויחל' אף בשחרית אפלו בשקל ביום שני וחס"ש.
שמתענית זה הוא כבוד ונחשט יחל' בישראל משני וחס"ש דאסר פסח
וסכות וס"ו וליחן. ונראה לי, שהיום שהתענית של ב' סין אינו קובץ
כל-כן, שמתענים בו רק יחידים, וכן תענית בח"ב שאחר פסח וסכות,
יהי כשאר תעניתים, ואין דוחין פרשת השבוע בשחרית ולצרב קורין
'ויחל', ואם קל ב' סין בערב-שבת, שנהגין שלא להשלים התענית רק עד עשה שיצאו בבית-הכנסת, (ט) צריך עיון לענין 'ענו' אף יעשה
וגם לענין קריאת התורה בעבור במנחה: (יא) יש נוהגין לדנו בתענית-צבור לענין 'ענו' וכו'. היט דשליח-צבור יאמר 'ענו' בין
'אזל' ל'רופא' בשחרית ובמנחה וכן 'ויחל', ואם קל ביום שני וחס"ש, לדעת מנהג' לגיל אין דוחין פרשת השבוע: (יב) ויש וכו'. ולפי
זה, ערב-ראש-חודש שערין יום-כפור-עט, שנהגין במסגרת סקומות להתענות, שהוא משום תשובה, לענין ברבקה 'ענו' ולענין קריאת 'ויחל'
(י) חלה במנהג הסקומות, (יא) ויש סקומות שנהגין לקרות בו 'ויחל' וכן לומר 'ענו' בין 'אזל' ל'רופא' במנחה ולא בשחרית משום
דבמנחה מרבים בסליחות ודורים, (יג) ואין לסתות ביד הנהגין בן ויש להן על מה שיסבכו, (יד) אכן במקום שאין מנהג אין לקרות 'ויחל'
אף במנחה, וכן שליח-צבור לא יאמר 'ענו' רק ב'שומע תפלה'. מנהג לתן עתה במנחה וסגנית, דאנרא וסגניתא צריקה, ויש מנהגין
לעשר מה שקיה אוכל ביום התענית לתן לעניים בצרב [א"ר], וכן נוהגין בקצת קהלות לכבדו לתן כפר-עט, ומכל מקום יראה לעשות בן
שלא במנחה השין התפלה, כי מתכלילן [צריך להשקל להשין] [סג"ג]: **ג' (יג) בסני עצמה.** אבל יאמנה ב'שומע תפלה' (יד) כשאר יחיד
סין שהוא תענית-צבור: (יד) אלא-אם-כן יש בבית-הכנסת וכו'. ולענין קריאת 'ויחל' בשקל התענית-צבור כשני וחס"ש, אף-על-פי שדוחין
פרשה השוכה לית באן ברבקה לשקלה [וסקנת] אנרא לקרות כשני וחס"ש, אם-כן די ב'שיש עשה בבית-הכנסת קורין 'ויחל', מה שאין בן
במנחה צריך עתה בבית-הכנסת, ונראה דהין שחרית בשקל בראשון-שלישי-וכי-ע"ש. צריך עתה בבית-הכנסת דוקא [א"ר וסג"ג], ויש
אומרים שבתענית-צבור (ט) של ארבעה צומות סין דסוכרי קלה הם, אפלו אין שם מתענים רק שבה ונשאר אינם מתענים, דאנסי שום
חוליים, יבולים לקצב ברבקה 'ענו' וקרות 'ויחל' [שע"ת, ע"ש]: (טו) עשרה שמתענים, ואם יש (טז) בהם אסר (יז) שאינו משלים, לא יאמר
ברבקה 'ענו': **ד' (טז) ברבקה סלח לכו'.** מיהו, 'אל רחום שפך' [ומצאו בו שאינו מתענין סליחת עין לא יאמר עד אסר ותפלה, ואם עשה

שער הציצין

(ט) פרימגרים: (י) מנראקתם ושיא: (יא) ט"ו ושיא, וכל זה כששליחין התענית עד הצרב [סג"ג]: (יג) ט"ו: (יד) סג"אקתם ושיא: (יז) בן משקע מכאור
הנרא וכן משקע בתוכה מרשיא סימן סא, ולא כפרימגרים ששקטעו בזה: (טו) ונאילה רבה ופרימגרים תגיל על-ביתן דלא כבידו לית סני, ונראה הם לא
קא אסמם תענית-צבור ודבר לא סד דוחין פרשת השבוע כי אם על ר' צומות, וכן סג"אקם משקע דלא כבידו לה בן: (טז) מנראקתם ושיא: (יח) ונראה דהין
אסר שלא סכל עתה כבוד יום מה התענית [סג"ג], ואינו קא א"ר תעניתים ודבר לא צריך ספלה: (יח) מנראקתם ונאילה רבה ופרימגרים, וכל כס"ט, ונראה

והנראה לענ"ד ונפקא מינה לדין גם כן, דלרעב נזונות הללו מדברי קבלה אין נקבע להם יום מיוחד עשרה טענה או חששה נאז וכדומה, רק הדברי קבלה הוא על אלו המצוות דעניות ומחזק ואז וחסרי מחויבים להתענות בהם יום אחד, אבל לא נתייחד יום מיוחד רק ליום יום שרצה ויכל להתענות רק חאלו המצוות, ורצוה לדבר דפסקין [וזכירה ח, י"ט] אינו מוטל ליום כלל, רק ליום הרביעי וליום החמישי וליום העשירי דהיינו המצוות אבל לא בליום יום, ואינא לך עוד ראיות ברורות בעוה"י. דהנה בראש השנה י"ח ע"כ פליגי ר"ע ורבי שמעון, דר"ע סובר לום העשירי היינו עשרה בטעם שבי סמך מלך בבל ורשבי"א אומר זה חמשה בטעם שבא שמועה לגולה וכו', וקשה דהם היו חייב לאמר תורבן כידוע ומאי פליגי, פוק חזי מה עמא דבר ומה היו עושין בבית שני דלא היה ששון ושמחה בליום היו עושין, ובבית שני היו מנאלי בית שמאי וביה הלל ויתר מקבלי התורה והיאך שבתו הדבר, וגם שם מוטל דמחשבה נחתה הונקעה העיר כמבואר בירמיה [נ"ב, ו] ואיך מחשבתו בשבועה עשר, ומתוך רבא דבית שני נהרב בשבועה עשר ט, ומונח בחוס' שם ד"ה, וביה שני חמיר לן על כן מחשבתו מ"ו, וממיה גדולה היאך יכולין אנטח לעקור דברי קבלה שהוא כמורה היה לכו לקטוע גם י"ז ט, ואי משום דקשה על הכתוב, מ"מ היאך יוכלו לעקור דבר חורה נקום ועשה לאכול ולשתות ושאר ענינים שהוא מדברי קבלה בטעם השמח מ"ו כמבואר בראשונים [רמב"ן בתורת האדם], ועוד דר' יוחנן אמר [תענית כ"ט ע"א] אינו הייתי שם קצתמי נעשירי ורצנן אסתמחא דפורענותא עדיפא, והיאך אילו היה שם היה קובע נעשירי וכו' בדידיה הדבר, הלא הוא מדברי קבלה כן היה רצונו ימנך וגזירת הכתוב הוא.

ואלא ודאי הוא הדבר אשר דברתי בעוה"י, דהקבלה לא קבעה יום מיוחד כלל רק המצוות ונאזוה יום מחודש שרצוים מתענים, וכן בימי ששון ושמחה בליום יום שרצוין בחדשים הללו עושין ששון ושמחה, א"כ בבית שני היה כל מקום נהג כמו שהיו רוצים, ואחרי זה כשהתחבר הבית בשניה והיו רוצים לקטוע הימים הללו לכל ישראל בשנה, כשהוא דמקצועות דהתקין רב אבהו [שם י"ד ע"א] שיהיו כל ישראל בשנה כמו שכתב רב האי גאון ז"ל הובא בראשונים [ר"ן שם ו' ע"א מדפי הר"ף ד"ה אפקין], ויבררו חז"ל לאחר החורבן ימים הללו והיה דעת ר"ע שהלום יהיה עשרה בטעם שבי היה עם נרה לישראל ורשבי"א אומר בחמשה בטעם, אע"פ שמביאין ראיה מפסוקים זה אסתמחא בעלתא, ועל כן אמר ר' יוחנן אילו היה שם היה קובע נעשירי, דההבירה בליום יום היה מדברי חז"ל, וגם סברה רבא דבית שני חמיר לן דכדורו ביום שהיה בבית שני, ומ"מ לא נעקרה הקבלה כי בחודש היה מתענים וכוכל מקום זה פשוט, האידנא דברנו תליא מילתא ומדרבנן אנטח מתענים ונדאי אס' התענה בחודש ליום יום קודם יום התענית ונדאי אינו

יולא, כי מדרבנן מחויב להתענות יום זה דוקא, ואפילו בעת שהיה חיוב להתענות כגון בשעת השמח, מ"מ אס' התענה קודם ונאזוה יום לא התענה, חזן מה שעבר אדרבנן אלא אפילו דברי קבלה לא יולא כיון דלא עשה כמו שהיקנו חז"ל, כמבואר בחוס' סוכה ג' ע"א ד"ה דלמר, גבי לא קיימת מלוח סוכה דכל דבר מן המורה ומכמים תקנו דברים במלוח וז' אס' לא עשה כהקנת חז"ל לא יולא כלל, וכן דעת הרמב"ם יונה נערכות במשנה ראשונה והובא בפרי מגדים אור"ח נפתחה [הכוללת ח"ג אות ו']. אך בעת שהיה החיוב להתענות מדברי קבלה והוא לא התענה בלוחו יום בשוגג, או שהיה מולח בלוחו יום שפטור להתענות או בלוחו, מוטל בפרי מגדים שם דיוולא מן המורה אף אס' לא עשה כהקנת חז"ל, נראה לי ברור דאס' לא התענה בלוחו יום חיוב נגמר עליו להתענות יום אחר בחודש הזה כדי ללמא מלוח דברי קבלה וליום יום (כו) כי"ב הירשבי"א ר"ה י"ח ע"כ דיה ודא ושרית חשבין ח"ב פי' רע"א עיי"ש [בהגות חלקת יואב], וראה עוד בשו"ת בנין שלמה בזהבמות סי' ל"ד, (כז) בהגות קול יהודה מבאר עפ"י דברי רבינו שזו משיב החוס' מגילה ה' ע"כ דיה ובקש, שרבי לא ביקש לעקור השעה באב לגמרי אלא לקובעו בעשירי.

שמחשבה יולא ידי דברי קבלה עכ"פ, וכן אס' אכל בשוגג דמ"מ חיוב עליו [להשלים] להתענות יום זה גם כן כמבואר בהלכות תענית שו"ע אור"ח סי' תקס"ח ס"א, ומ"מ איך תעניתו לדין זה שמחויב להתענות יום אחר בזה החודש, דכל החודש ומנו ודאי כיום סתם דמחויב להתענות יום אחר, ובאן כל המושג מוטל עליו החיוב מדברי קבלה, כן נראה לענ"ד ברור ואמת בע"ד. אך עתה כל המצוות לא היון אלא מדרבנן, ורצנן קבעו על יום זה ואס' עבר אין לרץ להתענות עוד, ובעוה"י שלום ואמת יהיה בימינו, ובמהרה בימינו כשיבנה בית המקדש ויהיו המצוות לששון ולשמחה, א"כ מדברי קבלה כל המצוות ומנו, אך כיון שהבירה ביד החכמים לברור ליום יום ימי החודש, נודאי המצוות שהיינו מחפנים יקבעו לששון ולשמחה, וכן היה בבית שני כמבואר דיום שנהרב גדליה כן אחיקם היה אז יום טוב, וגם ישלחו שלמים להודיע לגולה, וכיון דהחכמים יבררו ימים הללו א"כ לרבים נראה שמחה בימים הללו, ובמזל אס' משנה לא יולא, אך המצוות הרחוקים לא יהיו לרבים לעשות שני ימים חספא, כי אפילו אס' לא עשו לפי הקציות עכ"פ יולא דברי קבלה, וקל וסותר משבת ה"ט [הנ"ל] גבי מגילה, דשם הדברי קבלה קבעו ימים, אך מלא רחמ דכל החודש כשר יולא אף ששנה שלא על פי הקציות נעשות, אף דמזל נודאי לא יולא ועיקר החיוב לקרות ב"ד וט"ו כמבואר שם, מכל שכן באן דעיקר החיוב הוא ליום יום שירנה בחודש, וא"כ אף אס' אירע שאין זה יום התענית אף שהוא דרך משל ח' בלז מ"מ יולא ידי ששון ושמחה מדברי קבלה, על כן הרחוקים לא יהיו לרבים לעשות חספא שני ימים וטוב לז משנה תמיד בחמהרה בימינו אמר, כן נראה לענ"ד ברור בעוה"י, ובלום השפיע דהיינו ג' פשרי, א"כ יומר סברה, דמחמת הירוב דאין ללול מפור א"כ אין לרץ לעשות אלא יום אחד.

ובזו"ח נתיישב ג"כ מה שהקשו האחרונים [יד אפרים נש"ע סי' תקמ"ט], אלא דמקשה הש"ס ר"ה י"ט ע"א ומיפוק ליה דהוה ליה יום שנהרב טו גדליה כן אחיקם, לפי המבואר בבית יוסף שם בראש השנה נהרב גדליה ונדחה לאחר יום טוב, א"כ למה ג' פשרי ששון ושמחה, וגם קשה למה קיבלו תחילה התענית ב' טו דלא היו מקדשין על פי הראיה והיה ראש השנה יום אחד, ואפילו אס' בלז עדים מן המנהג ולמעלה מ"מ יום שני היה ח' בחשרי והוא לכו לקטוע תמיד יום ב' בחשרי, ועוד כיון שהוא מדברי קבלה שהוא דברי חז"ל אינו יודע למה לא ידחה התענית שבת ויום טוב, עיין בבית יוסף מביא שם דעשרה בטעם היה דוחה שבת, עיי"ש בס' תק"נ"ט, כיון דהתענית מדברי קבלה וגם עונג שבת מדברי קבלה כמבואר בר"מ פ"ל משנת ה"א, ולפי מה שכתבתי נחלא, דבאמת דברי קבלה לא היה על יום מיוחד על כן אמרו שאינן דוחה שבת ויום טוב, וגם בתחילה קבעו לום גדליה ב' כי היו יודעים דהרחוקים עושים שני ימים ראש השנה אף דהוא חסר, וא"כ אללם הוא יום טוב עד ג' ימים לחודש קבעו אף להקדישין בבית הוועד גם כן ב' בחשרי, כיון דהבירה היהיה ביום וקבעו ביום ג' שיחפט כל ישראל בחד, ואחר זה בבית שני היה יום זה ששון ושמחה, כי היו יולאים ביום זה וקבעו ליום שהיו מחשבתו ט, ולענ"ד זה כוונת הרמב"ן [בתורת האדם] והטור אור"ח סי' תקמ"ט שכתבו, אף על גב דבט' נחתה הונקעה העיר מ"מ מחשבתו ב"ו טו לפי דמורבן בית שני חמיר לן, ומ"מ לום הרביעי הוא וכו', וקיום דבריו מ"מ לום הרביעי הוא עיין בבית יוסף שם שדחק פלגו מאד, ולפי מה שכתבתי זה כוונת דברייהם, דעתה מתענים ב"ו דמורבן בית שני חמיר לן, והיאך אפשר לעקור דברי קבלה, ועל זה כתבו ומ"מ לום הרביעי הוא, היינו דהקבלה לא קבעה יום רק חודש ומתענים בחודש זה א"כ יולאין דברי הקבלה, כן נראה לענ"ד בעוה"י אמת ברור.

(כח) כן משמע בדמב"ט פ"ה מתענית ה"ה, אולם בפסר האשכול ח"ב פי' ה' חבב שטיב סדרבי קבלה וכיכ הטור אור"ח סי' הקדיר, ועי' שו"ת משכנות יעקב אור"ח סי' קמ"ט וערלי"ז ר"ה י"ח ע"כ.
(כט) הסתם שמבואר שם שי"ך רק בעשורה בטעם שכתב בו בצעם היום הוה.

היום הוא יום תענית "שבעה עשר בתמוז".

תענית שבעה עשר בתמוז

נאמר בספר זכריה (פרק ח פסוק יט) "לֵאמֹר ה' צְבָאוֹת, צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי, יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשִׂשׁוֹן וְלִשְׂמִינָה וְלִמְעֻדִים טוֹבִים וְהָאֶמֶת וְהַשְּׁלֹם אָהָבוֹ". ופירשו חז"ל (במסכת ראש השנה דף יח:), צום הרביעי זה צום שבעה עשר בתמוז, כי חודש תמוז הוא החודש הרביעי מחודש ניסן. (וידוע שחודש ניסן הוא הראשון לחודשי השנה לפי מנין תורתנו הקדושה). וצום החמישי זה צום תשעה באב, כי חודש אב הוא החודש החמישי מחודש ניסן. וצום השביעי זה צום גדליה, שהוא בשלושה בתשרי, שהוא החודש השביעי מחודש ניסן. וצום העשירי זה עשרה בטבת, שהוא החודש העשירי מחודש ניסן.

דין התענית

כתב רבינו הרמב"ם, שכל ישראל מתענים בימים אלו, מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים, ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם.

מה אירע ביום שבעה עשר בתמוז?

ביום שבעה עשר בתמוז אירעו חמישה דברים קשים, ואלו הן: נשתברו לוחות הברית, הופסקה הקרבת קרבן התמיד בכל יום בבית המקדש, הבקיעו האויבים את חומת ירושלים בתקופת חורבן בית המקדש השני, שרף אפוסטמוס הרשע את התורה, והועמד צלם בהיכל בית המקדש.

מי חייב בתענית זו?

הכל חייבים להתענות בשבעה עשר בתמוז. ואסור לפרוץ גדר. ומעוברות (נשים בהריון) ומניקות אינן מתענות ביום זה. ואדם זקן שהתענית עלולה להזיק לו על פי הוראת הרופא, לא יתענה. וכן אשה שילדה בתוך שנתיים מהיום, והיא מרגישה חולשה יתירה מחמת התענית, אינה צריכה להתענות. וכל אדם שמצב בריאותו אינו מאפשר לו להתענות, עליו לשאול תלמיד חכם בקי בהוראה, שיורה לו כיצד לנהוג. ואם יש חשש סכנה בתענית, בודאי שלא יתענה. וייתיעץ עם תלמיד חכם כדי שיורה לו כיצד לנהוג בסמוך לתענית תשעה באב, שהיא חמורה יותר מצד הדין.

הקטנים שהם פחות מגיל בר מצוה או בת מצוה, אינם מתענים בתענית זו אפילו כמה שעות, ורק מגיל מצוות יש להתחיל להתענות בתענית זו, וכן הדין לגבי תענית צום גדליה, ותענית עשירי בטבת. (חזון עובדיה).

The Fast of the Seventeenth of Tammuz

The prophet Zechariah (8, 19) states: "So says Hashem, G-d of Hosts: The fourth, fifth, seventh, and tenth fast days shall be for the house of Yehuda for gladness, joy, and good times; [only] love of truth and peace." Our Sages (Rosh Hashanah 18b) explain that the "fourth fast day" refers to the Seventeenth of Tammuz, for Tammuz is the fourth month when counting from Nissan (Nissan is the first of the months of the year according to our holy Torah). The "fifth fast day" refers to the fast of the Ninth of Av, for Av is the fifth month when counting from Nissan. The "seventh fast day" refers to the Fast of Gedalia which falls out on the third of Tishrei, which is the seventh month from Nissan. The "tenth fast day" refers to the fast of the Tenth of Tevet, which is the tenth month from Nissan.

The Essence of the Fast

The Rambam writes that the entire Jewish nation must fast on these days because of the tragedies that befell them on these days. This will serve to awaken their hearts and open the pathways to repentance. This will also serve as a reminder of our evil deeds and the deeds of our ancestors that resembled our current deeds which eventually caused these tragedies to befall them and us. Upon remembering these things, we shall mend our ways, as the verse states, "And they shall confess their sins and the sins of their fathers."

What Occurred on the Seventeenth of Tammuz?

The following five terrible events occurred on the Seventeenth of Tammuz: The two tablets bearing the Ten Commandments were broken, the daily Tamid offering brought in the Bet Hamikdash ceased, our enemies breached the walls of Jerusalem in the Second Temple era, the wicked Apostemos burnt the Torah, and an idol was erected in the sanctuary of the Bet Hamikdash.

Those Obligated to Observe This Fast

Everyone is obligated to fast on the Seventeenth of Tammuz. Nevertheless, pregnant and nursing women are exempt from fasting on this day. An elderly person whose health may be affected as a result of the fast (as instructed by a doctor) should not fast. Similarly, a woman who is within two years of giving birth and feels especially weak as a result of the fast need not fast. Any person whose health does not allow him to fast should consult a competent halachic authority regarding how to proceed. If the fast poses a possible danger to one's life, one should certainly not fast. One should consult with a prominent halachic authority so that the latter can guide the individual how to act with regards to Tisha Be'av, which is a more stringent fast day than others.

Children, i.e. boys under the age of thirteen and girls under the age of twelve, should not fast at all on this day, even for several hours. Only young men and women of Bar/Bat Mitzvah age should fast on this day. The same applies to the public fast days of the Fast of Gedalya, the Tenth of Tevet, and the Fast of Esther. (Chazon Ovadia)